

Covid-19 Pandemisinde Homeopatinin Kullanımı

Use of Homeopathy In Covid-19 Pandemia

Emir Avşar¹, Adalet Kutlu², Hediye Arslan Özkan¹

¹ Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

² Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Yazışma Adresi / Correspondence:

Emir Avşar

Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul

T: +90 216 578 00 00 – 2752

E-mail: emir.avsar@yeditepe.edu.tr

Geleneksel ve Tamamlayıcı Anadolu Tıbbı Dergisi 2021,3(3):34-41

Emir Avşar <https://orcid.org/0000-0003-0796-6409>

Adalet Kutlu <https://orcid.org/0000-0003-4417-5657>

Hediye Arslan Özkan <https://orcid.org/0000-0002-9328-8263>

Öz

Amaç Covid-19, özellikle solunum sistemi başta olmak üzere tüm vücut sistemini olumsuz etkileyen bir patojendir. Kısa sürede kontrolsüzce artan bu yeni tip koronavirüs salgını, dünya genelinde hızla artan bir yayılım göstermesiyle pandemi olarak ilan edilmiştir. Koronavirüs belirti ve bulguları, diğer viral üst solunum yolu enfeksiyonlarının belirtilerine benzemektedir. Semptomların şiddeti ise hastanın immün sisteminin durumuna, yaşına ve başka kronik rahatsızlıkların varlığına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu salgının henüz kanıtlanabilmiş tedavisinin olmaması, araştırma gruplarını dünya çapında zorlamıştır ve içlerinde homeopatinin de yer aldığı geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına yönelimi başlatmıştır. Tarih boyunca Dang Humması, Chikungunya ateşi, İspanyol gribi ve sıtma gibi birçok salgın ve bakteriyel/viral hastalıkta homeopatik remedilerden faydalanılmıştır. Bu remedilerin seçiminde, patognomonik (hastalığa özgü) semptomlardan ziyade homeopatik semptomlar dikkate alınmıştır. Doğal ve bütüncül bir iyileştirme yöntemi olan homeopati; koronavirüsün tedavisinde de birçok ülkede kullanılmaya başlanmıştır ve olguların çoğunluğunda yüksek başarı elde edilerek semptomların büyük oranda ortadan kalktığı, hatta bazı olgularda semptomların tamamen yok olduğu saptanmıştır. Ancak bu semptomlar, her hasta için farklılık gösterebilmesi nedeni ile uygun remedinin tespit edilmesi için hastayı bütüncül değerlendirmek gerekmektedir. Salgın durumlarında Genius Epidemicus; salgın hastalıkla ilişkili ortak semptomlar belirlenerek kişinin semptomlarına göre homeopatik remedi belirlenir. Makalede, yapılan çalışmalar doğrultusunda Covid-19'un semptomlarına yönelik kullanılabilecek olan remedilerin bazıları sunulmuştur. Bu doğrultuda; Covid-19 tanısı almış hastalarda, ayrıntılı anamnez alınarak homeopatik semptomlar tespit edilip bu semptomlara özgü homeopatik remediler kullanılabilir.

Anahtar kelimeler koronavirüs; homeopati; COVID-19

Abstract

Aim Covid-19 is a pathogen that negatively affects the entire body system, especially the respiratory system. This new type of coronavirus epidemic, which increased uncontrollably in a short time, was declared as a pandemic due to its rapidly increasing spread throughout the world. The signs and symptoms of coronavirus are similar to those of other viral upper respiratory tract infections. The severity of symptoms varies depending on the patient's immune system, age, and presence of other chronic diseases. The lack of a proven cure for this epidemic has challenged research groups around the world and has prompted a shift towards traditional and complementary medicine practices, including homeopathy. Throughout history, homeopathic remedies have been used in many epidemics and bacterial/viral diseases such as dengue fever, Chikungunya fever, Spanish flu and malaria. Homeopathic symptoms rather than pathognomonic (disease-specific) symptoms were considered in the selection of these remedies. Homeopathy, which is a natural and holistic healing method; it has also been used in the treatment of coronavirus in many countries, and it has been found that high success has been achieved in the majority of cases, and the symptoms have largely disappeared, and in some cases, the symptoms have completely disappeared. However, since these symptoms may differ for each patient, it is necessary to evaluate the patient holistically in order to determine the appropriate remedy. In epidemic cases, Genius Epidemicus; common symptoms associated with the epidemic are determined and homeopathic remedy is determined according to the symptoms of the person. In the article, some of the remedies that can be used for the symptoms of Covid-19 in line with the studies are presented. In this direction; in patients diagnosed with Covid-19, homeopathic symptoms can be determined by taking a detailed anamnesis and homeopathic remedies specific to these symptoms can be used.

Keywords coronavirus; homeopathy; COVID-19

Giriş

Koronavirüs, insanda solunum sistemini hedef alan ve halk sağlığı için büyük tehdit oluşturan bir patojendir.¹ İlk vakalar 2019 yılı Aralık ayında bildirilmiştir ve Çin'deki Wuhan Hastanesi'ne 18 – 29 Aralık 2019 tarihleri arasında etiyojisi bilinmeyen pnömoni tanısıyla 5 kişi hastaneye kaldırılmıştır.^{2,3} Hastaneye yatışı yapılan hastaların yarısına yakınında diyabet, hipertansiyon ve kardiyovasküler hastalıklar gibi komorbiditelerin mevcut olması, başlangıçta hastaların nozokomiyal enfeksiyon nedeniyle hastanede enfekte olduğunu düşündürmekteydi; ancak yapılan tetkiklerde bu bir dizi pnömoni vakasının Covid-19 enfeksiyonu kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.^{4,5} Sonrasında ise bu vakaların Wuhan'daki deniz ürünleri ve hayvan pazarlarıyla bağlantılı olduğu saptanmıştır.^{6,7} Filogenetik analizden elde edilen kanıtlar, bu virüsün insanları, yarasaları ve vahşi hayvanları enfekte eden bir betakoronavirüs cinsi olduğunu göstermektedir.⁸ Kısa sürede kontrolsüzce yayılan yeni tip koronavirüsün insandan insana bulaştığı ilk vaka ise 30 Ocak 2020'de ABD'de bildirilmiştir.1 Viral yayılımın Ocak ayından itibaren artması ve diğer ülkelerde de vakaların rapor edilmesiyle birlikte 11 Mart 2020 tarihinde bu salgın "pandemi" olarak ilân edilmiştir.⁹

Covid-19 semptomları, diğer viral üst solunum yolu hastalıklarının belirtilerine benzemektedir ve bu semptomların şiddeti hastanın bağışıklık sisteminin durumuna ve yaşına bağlı olarak değişmektedir.¹⁰ Bu semptomlardan en yaygın olanları; nefes darlığı ile birlikte görülen yüksek ateş ve kuru öksürüktür. Yakın zamanlarda da koku alma duyusunda azalma (hiposmi) ya da hiç koku alamama (anosmi) ve tat almada bozulma (disguzi), Covid-19'un erken evresindeki karakteristik bulguları olarak tanımlanmıştır.¹¹ Kan parametrelerinde IL-6, C-reaktif protein (CRP), laktat dehidrojenaz (LDH), D-dimer seviyelerinde artış ve lenfositopeni görülmektedir; ancak bu parametrelerin hastalığın seyri boyunca dinamik olarak değişim gösterdiği unutulmamalıdır. Nötrofil/lenfosit (NCR) oranındaki artış ise hastalığın şiddetini gösteren önemli bir bulgudur. Bununla birlikte prokalsitonin seviyeleri genellikle çok düşüktür ve

bu da Covid-19'u akut bakteriyel enfeksiyonlardan ayırt etmeye yardımcı olmaktadır.¹² Radyolojik bulgularda ise çoğunlukla toraks röntgeni veya BT taramasında akciğer fibrozu görünmekle beraber, yaygın olarak buzlu cam opasiteleri ile karakterize pnömoni saptanmaktadır. Buzlu cam görüntüsü, vakaların yaklaşık yarısında bilateral olarak gözlenmektedir. Pozitif vakaların yaklaşık %10'unda ise normal akciğer görüntüsü mevcuttur.¹³

Tedavi için Covid-19 enfeksiyonuna karşı spesifik bir antiviral ilaç bulunmamaktadır. Mevcut tek farmakolojik tedavi seçeneği, geniş spektrumlu antiviral ilaçların kullanılmasıdır.⁵ Bu salgının henüz kanıtlanmış tedavisinin olmaması, tıbbi araştırma topluluklarını dünya çapında zorlamıştır ve içlerinde homeopatinin de yer aldığı geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına yönelimi başlatmıştır.¹⁴

Klasik Homeopati ve Covid-19 Olgularında Kullanımı
Homeopati, doğal ve bütüncül bir iyileştirme yöntemidir. Homeopati, Dünya Sağlık Örgütü Tamamlayıcı Uygulamalar Sınıflamasında alternatif yöntemler arasında yer almaktadır.¹⁰ Tamamlayıcı tıp tekniklerinin çoğu, temel paradigmaları bakımından konvansiyonel tıptan farklıdır.¹⁵ Konvansiyonel tıp; bir hastalığı, hastalığın aynı adını taşıyan tüm patolojik durumlarda görülen ortak semptomlar bütünü olarak görür. Buna karşılık klasik Homeopati; bir hastalığı, kişiye özgü bir durum olarak görür ve hastayı bireyin zihinsel, duygusal ve fiziksel semptomlarının toplamı olarak tanımlar.¹⁵ Dolayısıyla klasik homeopati anlayışına göre hasta olan her kişi, benzersiz bir hastalıktan muzdariptir ve remediler hastalığa değil hastaya göre tasarlanmalıdır. Bu nedenle, aynı patolojik tıbbi tanıya sahip iki hasta, farklı homeopatik tedaviler alabilmektedir. Bu tedavide kullanılan dozların oldukça seyreltilmiş, yani ultramoleküler çözeltiler olması ve karışımlar halinde olmayıp tek başına reçete edilmesi, Klasik Homeopatinin karakteristik özelliğidir.^{15,16}

Klasik homeopatinin öncüsü olan Samuel Hahnemann, her salgının yeni ve bilinmeyen bir durum olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bu yöntem, tarih boyunca birçok bakteri ve virüs kaynaklı salgınlar sırasında dünya çapında çeşitli ülkelerde kullanılmıştır.¹⁷ Örneğin sıklıkla çocuklarda görülen ateşli ve döküntülü bir hastalık olan “Kızıl”, baş ve kas ağrıları, ateş, hatta pulmoner kanamalara sebebiyet verebilen “Leptospiroz hastalığı”; sivrisineklerden bulaşan, yüksek ateş ile seyreden viral bir hastalık olan “Chikungunya ateşi” ve yine ateşli viral bir hastalık olan “Dang humması”, “İspanyol gribi” ve sıtma salgınları sırasında homeopatik remedilerden faydalanılmıştır.¹⁷⁻²² Örneklerde de görüldüğü gibi çoğunlukla yüksek ateşle seyreden viral enfeksiyonlardan bir tanesi de günümüzdeki salgın olan Covid-19 enfeksiyonudur. Bu viral salgının yönetiminde klasik homeopatik remediler hazırlanırken, patognomonik (hastalığa özgü) semptomlardan ziyade homeopatik semptomların dikkate alınması gerekir.¹⁷ PCR testi pozitif çıkan bazı koronavirüs hastalarının yaygın homeopatik semptomlarına Tablo 1’de yer verilmiştir. Her hasta için farklılık gösterebilen bu semptomlar, uygun re-

mediyi tespit etmek için yol gösterici işaretlerdir.¹⁷

Bununla birlikte salgın durumlarında *genius epidemicus* uygulanır. Yani salgınla ilişkili semptomlar belirlenerek o semptomlara benzer remediler saptanır ve salgın hastalık semptomları olduğunda o remedilerin klasik homeopati ilkeleri doğrultusunda kullanılması önerilir.²³ Kişilerin yapısal remedilerini ihtiyaca uygun bir şekilde kullanması, yaşam enerjilerini dengede tutmak için önemlidir. Covid-19 için kullanılacak homeopatik remedilerin bazıları aşağıda yer almaktadır. Hastanın semptomlarına uygun remedinin belirlenmesinin önemini hatırlatmakta yarar vardır. Aşağıdaki remediler, Covid-19’un erken, orta ve geç dönemlerinde bildirilen semptomları dikkate alınarak sıralanmıştır (Tablo 2).²⁴⁻²⁹

Tablo 1: Covid-19’un Patognomonik ve Homeopatik Semptomları

Patognomonik Semptom	Homeopatik Semptom
Ateş	Vücutta genel kemik ağrısının eşlik ettiği ateş Titreme ile birlikte görülen ateş Ateş olmaksızın önce sırtta, daha sonra ekstremitelerde görülen belirgin titreme Titreme ve üşüme sırasında sersemlik hissi ve halsizlik
Öksürük ve dispne	Çoğunlukla kuru öksürük, çok nadiren yeşilimsi balgam Sabah uyandıktan sonra şiddetlenen öksürük Boğazda gıdıklanma hissi ile ilişkili, ılık su içmekle düzelen öksürük Hareket hâlinde artan ve geceleri şiddetlenen nefes almada güçlük Başı yüksekte tutarak uzanmakla düzelen nefes almada güçlük Açık havada düzelen öksürük Baş ağrısını şiddetlendiren öksürük Tatlı yiyecekler tükettikten sonra artan kuru öksürük Konuşurken ve derin nefes alırken ağırlaşan öksürük Göğsünü elleriyle tutmasına sebebiyet veren şiddetli öksürük ve göğüs ağrısı
Koku ve tat alma bozukluğu	Burun akıntısının eşlik ettiği tat ve koku kaybı Sarı-beyaz renkle kaplanmış dil
Diğer semptomlar	Boğazda dikiş ağrısı Göz hareketleri ile şiddetlenen baş ağrısı Göz kapaklarında ağırlık hissi ve gözleri açık tutmakta zorlanma Çok idrara çıkmayla rahatlayan baş ağrısı Yemek kokusuyla ağırlaşan bulantı Yeme veya içme ile şiddetlenen kusma ve diyare

Covid-19 için Remediler	Özellikleri/Semptomları
Arsenicum album-Ars (Covid-19'dan korunmak için de önerildi.)	Hızlı geçişli bitkinlik, halsizlik, acil susama hissi, az ve sık su içme vardır. Dili kahverengi/koyu renklidir. Çok yüksek kaygı, huzursuzluk, ölüm korkusu vardır ve yanında arkadaş ister. Endişeli ve hırıltılı solunum, göğüste titreme, sıcaklık ve yanma hisseder. Sırtüstü yatarken daha kötü olur ve öksürük gece yarısından sonra artar. Sağ akciğerin üst üçte birlik kısmında yanma ve sıcaklık, bulantı ve diyare vardır. Her türlü sıcaklıkve sıcak uygulama iyi gelir.
Gelsemium Sempervirens-Gels	Covid-19 enfeksiyonunun ilk günlerinde; üşüme, hafif baş ağrısı, yatma isteği, halsizlik ve hafif ateş gibi influenza belirtileri görülmektedir. Çok hafif titremeler, ateşi olmasa da ateşli hissetme, ayağı kalktığımda uyur uyanıklık, kalktıktan sonra baş ağrısı, kaslarda ve kemiklerde ağrı görülür. Hasta uykulu, sersem görünür, titremeler ve su istememe ayırıcıdır.
Bryonia Alba-Bry	Pnömoni, sağ tarafı tutar, orta derecede ateş, sersemlik, başta ağırlık hissi, yüzde şişkinlik, depresif duyu durumu, kendilerini çok hasta hissederler, sinirli, sunulan her şeyi reddeder, yalnız kalmak isterler. Her semptom yavaş gelişir. Kapalı ve sıcak ortamlar iyi gelmez, eklem dokunmaya çok hassas ve ağırlıdır. Baş ağrıları zonklayıcıdır. Dil kuru ve beyaz tabaka kaplıdır. Ağızda acı bir tat vardır. Sağ ve ağırlı yana yatmak iyi gelir. Öksürürken göğüste ağrı, iki eliyle göğsünü tutmak zorunda, göğüste baskı ve akciğerler sanki genişlemeyecekmiş gibi hissederler ve göğşe baskı iyi gelir. Öksürük; sert, kuru, kesik kesik, acı verici ve yetersiz balgam çıkarma vardır. Ağrılar, nefes almakla ve en küçük hareketle bile şiddetlenir. Soğuk su içme isteği ayırıcıdır.
Acon Napellus-Acon	Soğuk rüzgara maruz kalma sonucu çıkan semptomlar; ani ve şiddetli başlangıç vardır. Yüksek ateş, üşüme, dolgun nabız, şiddetli susuzluk, yüksek sesle, zor nefes alıp verme, nefes darlığı vardır ve dik oturmak ister. Deri sıcak, kuru; sert, boğuk ve ağırlı öksürük görülür. Sinirlilikle birlikte büyük kaygı ve korku; ölüm korkusu vardır ve öleceği günü öngörür. Huzursuzluk ve iyileşememe korkusu da vardır. Geceleri ve gece yarısı daha kötü olur. Nefes darlığı ile göğüste delme ve dikizi dikiliyor-muş gibi ağrılar, akciğerlerde sıcaklık hissi, göğüste öksürükten sonra karıncalanma, akciğerler genişlemeyecekmiş gibi ve göğüste sürekli basınç hissi olur.
Belladonna-Bell	Ani başlangıçlı yüksek ateş, kızarmış yüz, genişlemiş göz bebekleri, zonklama tarzında ağrı, kuru, çilek, çatlamış dil vardır. Uyku sırasında her nefeste inleme, zıplama, parıldayan gözlerle şiddetli hezeyan, kaçma, vurma, ısırma veya tartışma isteği vardır. Öksürük; kuru, zor, kısa, hızlı solunum, havlama tarzı şiddetli ve derin öksürük öncesi midede ağrı; geceleri daha kötü seyredir. Balgam, kanlı, yetersiz ve zor çıkarılır; ağızda kanlı tat ile birlikte. Nefes darlığı; göğsün altında ve ortada ağrı, akciğerlerde toz varmış duygusu vardır ve açık hava iyi gelir.
Eupatorium Perfoliatum-Eup per	Semptomlar çok hızlı gelişir; baş ağrıları, ateş, kemik, eklem ağrıları; 'sanki eklemeleri yerlerinden çıkmış gibi' hisseder. Çok derinden ve şiddetli ağrıları olur. Bu ağrılar ile birlikte çok huzursuz ve yerinde duramama, daha çok buzlu su isteği vardır. Çok aşırı güçsüzlük; el ve bacaklarda, ağrılar ise daha çok parmaklardadır.
Justicia Adhatoda (Covid-19'dan korunma için de önerildi.)	Akut nezle durumları için son derece etkili remedir. Asabi, dış etkenlere duyarlı; sıcak gibi, nezle; bol, akıcı, sürekli hapsirme, koku ve tat kaybı, öksürük, ağız kuruluğu, yutkunma sırasında ağrı, inatçı mukus, sternal bölgeden kuru öksürük, ses kısıklığı ve gırtlakta ağrı vardır. Boğucu, nöbetler halinde öksürük; bronşiyal hırıltı; nefes darlığı, hapsirme ve göğüs boyunca gerginlik, öksürük/ateşle birlikte titreme ve kasılmalar görülür.
Rustox Toxicodendron-Rustox	Kas ve eklem ağrıları çok fazladır. Dilde, dudaklarda, ağızda hassasiyet ve ağrı çok yoğundur. Baş ağrısı nemli, bulutlu havalarda kötüdür, özellikle nemli soğuk hava şikayetleri arttırır. Öksürük de soğuk ve nemli havada başlar. Boğaz ağrısı; ses kısılır, konuşukça ses açılır ve sıcak iyi gelir. Bronşit, zatürre gibi hastalıklarda pas rengi balgam çıkarır. Hareket etmek, sıcak hava ve uygulamalar, sert zeminde yatmak, masaj, gerinmek ve esnemek sırt ağrılarına iyi gelir.
Pyrogenium-Pyr	Özellikle akşam saatlerinde ateş çok yüksektir; hastanın zihni ateş sırasında çok aktiftir; bulmaca, sudoku çözebilir. Genel olarak tüm vücutta ağrı vardır. Baskıya çok hassastır ve çok huzursuzdur. Hastanın dili kuru, kırmızı, yarık ve sıcaktır. Öksürükle balgam az; yapışkan mukus çıkar. Hasta mukusu çıkarabilmek için sürekli boğazını temizler. Larinkste yanan, acıyan, yara varmış gibi ağrılar görülür. Kötü kokulu diyare; su gibidir.

Mercurius Solubilis-Merc sol.	Nabız, ateş uygunsuzluğu olan bir remedir. Yüzde şişkinlik, kulaklarda tıkanmış gibi his, uğultu ve hassasiyet, iştahsızlık, aşırı, yakıcı ve tahriş edici gözyaşı, boğaz ağrısı, dilde kızarıklık, artmış su isteği, ağır fotofobi, ağızda aftlar, ellerde titremeler, gözlerde sıcaklık, soğuk su isteği vardır. Tükürük fazla ve metalik tat vardır. İlk başta öksürük kuru, daha sonra kanlıdır. Solunum sol tarafa yatmakla, öksürük sağ tarafa yatmakla kötüleşir. Sağ akciğer iltihabı; kürek kemiğinden sağ göğüste dikiş şeklinde ağrılar, öksürükle sarı beyaz balgam vardır. Bol miktarda gece terlemesi; terleme rahatlatmaz, terden kaynaklanan güçsüzlük, ateş, titreme, zayıflık ve yorgunluk olur.
Kali-Bichromicum-Kali-Bi	Hasta depresif, umutsuz, güçsüz ve yorgun hisseder ve kimseyle konuşmak istemez. Yüz solgundur ve aşırı derecede üşür. Hastalık doğrudan gırtlak etkiler; ses kısıklığı görülür, çok fazla mukus vardır; ipliksi, beyaz ya da beyaz-sarı mukus, yapışkandır, hasta sürekli boğazını temizler. Mide şikayetleri çoktur; bulantı, yapışkan mukuslu kusma görülür. Elleri ve ayak tabanlarında ezilmiş, berelenmiş gibi acıyan ağrılar vardır. Hastanın durumu kötüleşmeye başladığında; solunum yetmezliği, böbrek yetmezliği ve çoklu organ yetmezlikleri belirtileri gelir.
Kali Carbonicum-Kali C	Pnömoni sağ akciğer, sağ alt lobdadır. Eller sıcak ve üşüme vardır. Sabah üst göz kapaklarında şişlik, göz altlarında küçük torbalar görülür. İtaatkar, sinirli, talepkar, hoşnutsuz, hırçın, umutsuz ve sabit fikirlidirler. Göğüste nefes darlığı, fazla mukus; cerahatli, kanlı ve yoğun, nefes almada zorluk; uyumasını/bir şey içmesini engelliyor. Hırıltılı solunum, tıkanma, boğulma, öksürük; kuru ve kesik kesiktir. Göğüste dikiş dikiyorlarmış gibi ve keskin ağrılar, hareketle kötüleşir. Göğüs ağrıları sol kürek kemiğine doğrudur. Sırt ağrısı, soğuğa tahammülsüzlük, acıya aşırı duyarlılık ve susama vardır. Öne eğilmek rahatlatır.
Ferrum-Phosphoricum-Ferr phos	Covid-19 ile ilişkili pnömonide ilk akla gelen remedilerden biridir. Hastalığın başlaması 1-2 gün sonra başlar ve kanlı çizgiler içeren balgam görülebilir. Ferr-Phos'ta kızarıklık, yanma, kuru ve sert öksürük görülür. Öksürük göğüs ağrılı, kesik kesik, çok derin nefes alınca, açık havada, sabah kalktıktan sonra ve akşam kötüleşir. Ateşle terleme, yorgunluk, duygusal zayıflık, öfke ve ilgisizlik vardır. Öksürükle öğürme ve kusma, hızlı nefes alma, tıkalı gibi.
Carapichea Ipecacuanha-Ipecac	Ferr-Phos gibi pnömoni başlangıcında verilebilir. Hastanın yüzü sıcak ve nemlidir. Yüksek ateşte yüzde kızarıklık, nabızda dolgunluk, bulantı ve susuzluk vardır. Göğüste çok fazla sekresyon vardır. Nefes alıp verdiğinde tıkırdama sesi duyulur. Genelde susamazlar ve dilleri çok temizdir. Solunum hızlı, zor, mavimtrak yüz ve soluktur. Sürekli, hırıltılı ve şiddetli öksürük; göğüste balgam; ipliksi ve kanlı çizgiler içerir. Her nefeste şiddetli öksürük, öksürükten sonra göğüste daralma, mide bulantısı ve kusma olur.
Phosphorus-Phos	Pnömoni sağ akciğerde; ateş, nefes darlığı, göğüste sıkışma, ağrı, kuru öksürük, ses kısıklığı, nefes alamama, göğüste baskı, şikayetler hızla göğüse iner, öksürükle paslı balgam ve kan gelebilir. Öksürük; sert, kuru, şiddetli ve soğuk hava kötü gelir. Yüzde kızarıklık, yorgunluk, cilt sıcak ve nemli, toksik, sersem görünüş, göğüs ağrısı; yara varmış gibi, göğüste yanma, dil beyaz/ sarı, ağız kuru, soğuk içecekler içmek ister. Nefes alma problemlerine yatmak kötü gelir, yarı oturur pozisyonda kalırlar. Yanlarında birisi olsun isterler; böylece kaygıları ve korkuları azalır. Yapışkan, bol gece terlemeleri, üşüme, sol tarafta uzanmakla şiddetlenen dikiş tarzı ağrılar var. Işığa, sese ve dokunmaya hassastır. Sindirim sisteminde; kusma, diyare, susuzluk, tat- koku kaybı, karın ve sırt ağrısı görülür.
Antimonium tartaricum-Ant-tar	Pnömoninin son aşaması için önemli bir remedir. Akciğer ödemi ve yaygın pnömoni belirtileri, kusmayla beyaz mukus vardır. Hasta hırçın, sızlanan, yalnız kalma korkusu, umutsuz, yüz solgun ve çökkündür; aşırı tükenme ve yorgunluk vardır. Çok fazla nefes darlığı ve boğulma nöbetleri; kısa, zor nefes, boğulacakmış gibi;oturma zorunda hisseder. Çok fazla balgam çıkaracakmış gibi gevşek öksürük var ama hiçbir şey çıkmıyor. Göğüsü ezilmiş gibi ve boğulacakmış gibi hissediyor.
Carbo Vegetabilis-Carb Veg	Siyanoze, yüzde solgunluk ve uzuvlarda soğukluk vardır. Nabız çok zayıftır. Akciğerlerde kanamalar; üşüme/soğukluk, ileri aşamalarda aşırı bitkinlik, kayıtsızlık, endişeli, deliryum ve koma görülür. Şiddetli temiz hava arzusu, nefes nefese, göğüste yanmayla öksürük, öksürükle kahverengi balgam, yeşil mukus/sarı irin veya kanlıdır. Kalp bölgesinde sürekli yanma, göğüste güçsüzlük ve yorgunluk vardır. Öksürük; akşamları ve sıcaktan soğuğa geçerken ve yataktayken daha kötü olur.

Veratrum Viride-Verat vir	Özellikle kışın/kar yağdığında görülen; hızlı, ağır ve yıkıcı pnömoni şikayetlerinde; şiddetli tıkanıklıkta kullanılabilir. Yüksek ateşte hastada delirme belirtileri görülür; şekiller, hayaller görülür. Aşırı terler ama terleme hastayı rahatlatmaz. Terlediği zaman ateşi düşmez. Ateş sırasında ve yeme/içme sırasında ağızda tatlı bir tat olur. Hasta çok susar. Dilinde kırmızı çizgiler vardır. Yüksek ateş, güçlü, hızlı ve dolgun nabız, kızarmış yüz ve genişlemiş göz bebekleri, midede baygınlık hissi vardır. Akciğerlerde; zor, yavaş ve ağır nefes alma, göğüs tıkanıklığı ile şiddetli öksürük, göğüste yanma ve ağırlık hissi, kanlı veya berrak balgam, mide bulantısı ve balgamlı kusma vardır. Kalp bölgesinde sürekli yanma, soğuk su içtikten sonra kusma, akşamları artan ateş, sabahları azalır. Baş aşağı yatmak, yemek yemek daha iyi, sırt üstü yatmak, soğuk, sıcaktan soğuğa geçiş, hareket etmek, sabah ve akşam daha kötü gelir.
Chelidonium majus-Chel	İlerlemiş pnömonilerde; sağ üst lob, sol alt lobda, hızlı ve kısa solunum, göğüs ve sağ omuzda ağrı, zorlu, gevşek balgam çıkarma, iç ve alt sağ kürek kemiği altında dikiş ağrısı olur. Öksürük gevşek, sarsıcı ve zor balgam çıkarır, ağızda acı tat, bulantı ve kusma olur. Solunumla ilgili şikayetlerde burun kanatlarının açılıp kapanması olur ve çok sıcak içecekler arzulama vardır.
Sulphur-sulph	Pnömoninin herhangi bir aşamasındaki şikayetlerde kullanılabilir. Göğüste güçsüzlük, zayıflık vardır. Genelde sol tarafı tutar, bu yüzden sol tarafa rahat yatamazlar. Çok susar, uykusu çok rahatsız, huzursuzdur, kötü kokulu ve aşırı terleme vardır. Alın bölgesinde ağrı, göğse bıçak saplanıyor gibi ağrılar ve korkutucu rüyalar görür. Pnömoni, sol akciğer, sol alt lob, sık sık ateş basması, cilt kuruluğu, susuzluk, gece terlemeleri; ense ve başın arkasındadır. Boğucu hava açlığı, düzensiz nefes, gevşek öksürük; sabahları daha kötüdür. Beyaz-sarı, kanlı, yeşilimsi tatlı balgam, göğüste çok fazla tıkırtılı nefes, sürekli yanma, baskı, dikiş tarzı ağrılar arkaya doğru ilerler, sırtüstü yatmak veya derin nefes almak kötü gelir. Gece yarısı nefes darlığı, oturur pozisyon daha iyi gelir.
Lobelia inf	Majör depresyon ve bitkinlik vardır. Nefes darlığı, göğüste ağırlık hissi, herhangi bir eforla daha kötüdür. Göğüste şiddetli ağrılar, derin nefes alırken daha kötüleşir. Göğüste hisirtili ama balgam söktüremez. Esneme ve kusma ile birlikte öksürük, kramp, çınlama, hapşırma, geçirme veya mide ağrısı ile birlikte spazmodik öksürük; hızlı, kısa nefes alma ve derin nefes verme; hareket ile daha kötü olur. Boğulma, ölüm korkusu, nefes darlığı ve göğüs daralması hisseder.
Lycopodium Clavatum-Lyc	İhmal edilmiş pnömonilerde; dikiş atlıyormuş gibi ağrıları, sağ taraf daha kötü, paslı/ kanlı balgam, burun deliklerinde genişleme, nefes darlığı, derin öksürük ve tuzlu balgam vardır. Göğüste tıkırtı, mukusla dolu, titreme ile ateş ve ardından terleme görülür. Çok fazla gaz ve şişkinlik şikayetleri olur. Hızlı nabız, skapularlar arasında yanma, soğuk terleme, soğuk içeceklerle tahammülsüzlük, sıcaklık isteği, yalnızlık korkusu, endişe ve dik başlılık vardır.
Pneumococcinum	Sinüzit, trakeit, kronik amfizem semptomlarında ve çarpıntı durumlarında kullanılır. Kaygı ile birlikte depresif durum, hafıza kaybı, evde kalma arzusu, dışarı çıkmaktan korku ve yaşamdan zevk almaz. Hasta çöker, yürüyemez. Hasta olmaktan, ölmekten çok korkar. Kahvaltıdan sonra mide bulandırıcı öksürük, sabah 9'dan sonra öksürük olmuyor. Öksürmek için eğilir, boğazında tüy varmış hissi, soğuk veya sıcağa kuru öksürük, özellikle sıcak bir odaya girerken, özellikle geceleri mide bulantısı ile balgam çıkarmadan sürekli öksürük olur. Açık hava, hareket, yemeklerden sonra ve kısa uyuklamalardan sonra daha iyidir.
Tuberculinum aviaire-Tub a	Simüle tüberkülozda, umutsuz görünen vakalarda, ayrıca kızamığın ardından bazı bronşit vakalarındaki şikayetlerde kullanılır. Depresif, korkulu, zihinsel, duygusal ve amaçsal olarak değişken, memnuniyetsiz, çaresiz, olumsuz duygular, huzursuzluk ve arzusal değişimler görülür. Öksürük, rahatsız edici, aralıksız ve gıdıklayıcı, yorgunluk, zayıflama ve iştah kaybı vardır. Balgam çıkarma, ateş, terleme ve kan tükürme olur.
Opium-Op	Tüm şikayetler, stuporla karakterizedir. Sersemlik var ve uykulu; derin, zorlu nefes alma, ağzı açık, köpüklü, kan ve mukus içeren balgam, derin uyku/koma, göğüste gerginlik, daralma ve nefes darlığı görülür.
Sanguinaria-Sang	Nefes almada büyük zorluk, sırt üstü baş iyice yükseltilmiş pozisyon ister. Özellikle öğleden sonraları yanaklarda kızarıklık, göğüsün üst tarafında ateş, yanma, sağ tarafta keskin ve dikiş ağrıları olur. Pas rengi balgam ya da kuru öksürük, nefes darlığı ve tıkanması şeklindedir.

Covid 19 pandemisinin ilk dönemlerinde pozitif vakalarda reçete edilen Homeopatik remedilerle ilgili bilgiler şu şekildedir:

İtalya'da Covid-19 pozitif olan 50 semptomatik hasta ile yapılan bir çalışmada; Bryonia alba (21 kez), Arsenicum album (16 kez), Phos flavus (9 kez), Atr bell (6 kez), Antim tart (6 kez) remedileri reçete edilmiştir. Homeopatik olarak tedavi edilen bu hasta grubunda Covid-19 nedeniyle hastaneye yatış görülmemiş olup homeopatik tedaviler sırasında hiçbir yan etki de gözlenmemiştir.³⁰

Hong Kong'da (2020) PCR ve seroloji testleri sonucunda Covid-19 tanısı konulan 10'u erkek, 8'i kadın 18 kişiye homeopati uygulanmıştır. Ayrıntılı anamnez sonucunda elde edilen homeopatik semptomlar doğrultusunda kullanılan uygun remedilerden; 12 kişiye Gelsemium sempervirens, dört kişiye Bryonia alba, bir kişiye Eupatorium perfoliatum ve bir kişiye Arsenicum album verilmiştir.³¹

Covid-19'da en sık kullanılan remedilerle ilgili bazı vakalar bildirilmiştir.

Bir olguda; Covid-19 saptanan bir bireye temas ettikten dört gün sonra şikayetleri başlayan 24 yaşındaki erkek hastanın PCR testinin pozitif çıkması üzerine Gelsemium sempervirens 30C günde dört kez reçete edilmiştir. İlk 36 saat ateşinin olduğu, üçüncü günde %70 iyileşmenin ve beşinci günde ise neredeyse tüm semptomlarının kaybolduğu bildirilmiştir.³¹

Bryonia alba remedisi semptomları olan bir başka olguda; menenjiom öyküsü olan ve konservatif tedavi gören 49 yaşındaki kadın hastanın PCR testinin pozitif çıkması üzerine Bryonia alba günde dört kez reçete edilmiştir. Ancak şiddetli öksürüğü olduğu için 30C yerine 200C Bryonia alba kullanılmıştır. Hasta, ilk dozdan sonraki 15 dakika içerisinde terlemeyle birlikte rahatlamış ve semptomlarında %50 azalma olduğu görülmüştür. Üçüncü günün sonunda ise semptomlarının %60'ından fazlasının kaybol-

duğu bildirilmiştir.³¹

Bir diğer olguda; Covid-19 saptanan bir bireye yakın temas ettikten 6 gün sonra ateş, şiddetli kas ağrıları ve öksürük şikayetleri başlayan 23 yaşındaki erkek hastanın PCR testinin pozitif çıkması üzerine Eupatorium perfoliatum 30C günde dört kez reçete edilmiştir. Homeopatik uygulamanın başlamasıyla hastada 12 saatte %30 iyileşme ve üçüncü günde %80 iyileşme olduğu bildirilmiştir.³¹

Homeopatik tedavide arsenik tiroksitinin yüksek oranlarda seyreltilmesiyle kullanılan Arsenicum album, genellikle hastalarda arsenik zehirlenmesine benzer semptomlar (kusma, diyare, iştahsızlık, susuzluk, yanıcı ağrı gibi) görüldüğünde tercih edilir.³² Covid-19 saptanan bir bireye temas ettikten dört gün sonra kusma, diyare ve az şiddette öksürük şikayetleri başlayan 20 yaşındaki kadın hastanın PCR testinin pozitif çıkması üzerine Arsenicum album 30C günde dört kez reçete edilmiştir. Tedavinin başlamasının ardından hastada 12 saatte %50 iyileşme, 24 saatte diyare şiddetinde yüksek oranda azalma ve üçüncü günün sonunda ise tüm semptomların tamamen kaybolduğu bildirilmiştir.³¹

SONUÇ ve ÖNERİLER

Homeopati, bireyselleştirilmiş bir tedavi sistemidir ve bu nedenle hem normal homeopatik tedavi süreçlerinde hem de Covid-19 gibi salgın durumlarında hastalarda görülen semptomlar çerçevesinde her bir hastanın değerlendirilmesi ve en benzer remedinin belirlenmesi gerekmektedir. Derlemede değinilen homeopatik semptomlara sahip Covid-19 tanısı almış hastalarda semptomlara özgü homeopatik remediler kullanılabilir. Ancak bu konuda randomize kontrollü çalışmaların artırılması gerekmektedir. Çeşitli ülkelerde Covid-19 ile ilgili çalışmaların yapılması, homeopati ile evde ve hastanede tedavi edilen Covid-19 sonuçlarının yayımlanması ve homeopatik semptomatoloji modelini her ülkenin kendine özgü hasta profiline uygun yapması önerilebilir.

Kaynaklar

1. Rothan, H. A., & Byrareddy, S. N. The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *Journal of autoimmunity*. 2020; 102433.
2. Du Toit, A. Outbreak of a novel coronavirus. *Nature Reviews Microbiology*. 2020; 18(3), 123-123.
3. Ren, L. L., Wang, Y. M., Wu, Z. Q., et al. Identification of a novel coronavirus causing severe pneumonia in human: a descriptive study. *Chinese medical journal*. 2020
4. Huang, C., Wang, Y., Li, X., et al. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The lancet*. 2020; 395(10223), 497-506.
5. Lu, H. Drug treatment options for the 2019-new coronavirus (2019-nCoV). *Bioscience trends*. 2020; 14(1), 69-71.
6. Bogoch, I. I., Watts, A., Thomas-Bachli, A., Huber, C., Kraemer, M. U., & Khan, K. Pneumonia of unknown aetiology in Wuhan, China: potential for international spread via commercial air travel. *Journal of travel medicine*. 2020; 27(2).
7. Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W. Outbreak of pneumonia of unknown etiology in Wuhan, China: The mystery and the miracle. *Journal of medical virology*. 2020; 92(4), 401-402.
8. Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., et al. A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *New England Journal of Medicine*. 2020
9. Aslan, R. Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*. 2020; 8(85).
10. Kalliantas, D., Kallianta, M., & Karagianni, C. S. Homeopathy combat against coronavirus disease (Covid-19). *Journal of Public Health*. 2020; 1-4.
11. Pericàs, J. M., Hernandez-Meneses, M., Sheahan, et al. COVID-19: from epidemiology to treatment. *European Heart Journal*. 2020; 41(22), 2092-2112.
12. Qin, C., Zhou, L., Hu, Z., et al. Dysregulation of immune response in patients with COVID-19 in Wuhan, China. *Clinical Infectious Diseases*. 2020
13. Ye, Z., Zhang, Y., Wang, Y., Huang, Z., & Song, B. Chest CT manifestations of new coronavirus disease 2019 (COVID-19): a pictorial review. *European radiology*. 2020; 1-9.
14. Ganguly, S., & Bakhshi, S. Traditional and complementary medicine during COVID-19 pandemic. *Phytotherapy Research*. 2020
15. Oberbaum, M., Vithoulkas, G., & Van Haselen, R. Clinical trials of classical homeopathy: reflections on appropriate research designs. *The Journal of Alternative & Complementary Medicine*. 2003; 9(1), 105-111.
16. Campbell, A. The origins of classical homeopathy? *Complementary Therapies in Medicine*. 1999; 7(2), 76-82.
17. To, K. L. A., & Fok, Y. Y. Homeopathic clinical features of 18 patients in COVID-19 outbreaks in Hong Kong. *Homeopathy*. 2020; 109(03), 146-162.
18. Bracho, G., Varela, E., Fernández, R., et al. Large-scale application of highly-diluted bacteria for leptospirosis epidemic control. *Homeopathy*. 2010; 99(3), 156-166.
19. Wadhvani, G. G. Homeopathic drug therapy homeopathy in Chikungunya fever and Post-Chikungunya chronic arthritis: An observational study. *Homeopathy*. 2013; 102(3), 193-198.
20. Saeed-ul-Hassan, S., Tariq, I., Khalid, A., & Karim, S. Comparative clinical study on the effectiveness of homeopathic combination remedy with standard maintenance therapy for dengue fever. *Tropical Journal of Pharmaceutical Research*. 2013; 12(5), 767-770.
21. Julian, W. The faces of homeopathy. Tawa: Great Auk Publishing. 1999; 22.
22. Van Erp, V. M., & Brands, M. Homeopathic treatment of malaria in Ghana: open study and clinical trial. *British Homeopathic Journal*. 1996; 85(2), 66-70.
23. Bala R, Srivastava A. Historical Journey of Homeopathy during Epidemic Diseases in the Light of 2019 Novel Coronavirus Pandemic. *International Journal of Science and Healthcare Research*. 2020; 5(2).
24. Kaya R. Homeopati El Kitabı. Medyaart Basın ve Halkla ilişkiler. İzmir; 2019.
25. Buda L. Bir Tedavi Sanatı Homeopati. 2. Baskı, Destek yayımları, İstanbul; 2015.
26. Farokh Master: Homeopathic Remedies Differentiation for Corona infection (Part 1) <https://www.youtube.com/watch?feature=youtu.be&v=xXZLp9wjmj4&app=desktop-30> (Erişim Tarihi: Mart 2020).
27. Boericke W. <http://homeoint.org/books/boericmm/remedies.htm> (Erişim Tarihi: 25.11.2020).
28. Lathoud, J.A. Homeopatik Materia Medica Çalışmaları. Yakın Kitabevi. İzmir, 2014.
29. Murphy R. Coronavirus, Homeopathy and Pneumonia. Webinar, London, UK., February 25, 2020.
30. Valeri, A. Symptomatic COVID-19 Positive and Likely Patients Treated by Homeopathic Physicians-an Italian Descriptive study. *Scientific Communication to Medical Colleagues. Società Italiana di Medicina Omeopatica (SIMO)*. 2020.
31. To, K. L. A., & Fok, Y. Y. Homeopathic clinical features of 18 patients in COVID-19 outbreaks in Hong Kong. *Homeopathy*. 2020; 109(03), 146-162.
32. Das, D., De, A., Dutta, S., Biswas, R., Boujedaini, N., & Khuda-Buksh, A. R. Potentized homeopathic drug Arsenicum Album 30C positively modulates protein biomarkers and gene expressions in *Saccharomyces cerevisiae* exposed to arsenate. *Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao*. 2020; 9(7), 752-760.